

Geschichte, VII, 536, 594-613; Flügel, *Hand-schriften*, II, 320, 480; Cevdet, *Târih*, VIII, 228; IX, 76, 122, 183; *Sicill-i Osmânî*, IV, 605; Babinger, *GOW*, s. 377-378; *Osmanlı Müellifleri*, III, 160; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâ-retnâmeleri*, Ankara 1968, s. 201-203; Azmi Süslü, "Sefaretnâme de Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi", *TTK Belleten*, L/196 (1986), s. 127-167; Yavuz Ercan, "Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi'nin Fransa Sefaretnâmesi", *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 2, Ankara 1991, s. 73-125.

ATILLA ÇETİN

MEHMED ENVERİ, Hocasâde

(ö. 1106/1695)

Hattat,
Türk dinî eserler bestekârı
ve şair.

İstanbul'da doğdu. İyi bir öğrenim gördü, Hocasâde diye meşhur oldu; Karakız lakabıyla da tanınır. Hattat Suyolcu-zâde Mustafa Efendi'den nesih ve sülüs yazıda icâzetnâme aldı. Daha sonra Fîruz Ağa Camii Mektebi'nde yazı hocalığı yaptı. Bu arada Sultan Ahmed Camii başmü-ezzinliğinde bulundu. Kaynaklarda Sultan II. Mustafa'nın zaman zaman Mehmed Enverî'den yazı meşkettiği ve onun yazı yazmasını seyretmekten hoşlandığı ifade edilmektedir. Mehmed Enverî'nin kırk adet Kur'ân-ı Kerim, çok sayıda delâil ve en'âm-ı şerif yazdığını Müstakim-zâde bildirmektedir (*Tuhfe*, s. 479). Ayrıca Selim Giray'ın isteği üzerine bir mus-haf yazmış ve kendisine bunun karşılığında verilen hediye hac yolunda harcamış, hac dönüşü Medine yakınlarında vefat etmiştir. Müstakimzâde vefatına, "Muallim kula Hâcezâde'yi Allah me'vâya" mısraını tarih düşürmüştür (*a.g.e.*, s. 480).

Nakşibendî tarikatına mensup olan Mehmed Enverî hattatlığının yanı sıra dinî ve din dışı sahada şiirler yazıp dinî besteler yapmıştır. Şiirlerinde "Enverî" mahlasını kullanmış, ancak bugüne kadar divanına rastlanmamıştır. Güfteleri bestelene Mehmed Enverî'nin bestelerine bazı el yazması güfte mecmualarında rastlanmaktaysa da günümüze ulaşan bir eseri bulunmamaktadır. XVIII. yüzyıla ait bir mecmuada Lutfi'nin bir na'tını hüseyinî-aşiran makamında bestelediği bildirilmekte (*Soydaş*, s. 94), XIX. yüzyılda derlenmiş dinî eserlere ait başka bir mecmuada ise aynı güfteyi hüseyinî makamında bestelediği belirtilmektedir (*Ural*, s. 92). Müstakimzâde'nin *Mec-*

mûa-i İlâhiyyât adlı güfte mecmuasında Mehmed Enverî'nin bir na'tının Tîznâm (Niznâm) Yûsuf Çelebi tarafından düğâh makamında bestelendiği kaydedilmektedir (*Sağman*, s. 313). Sadettin Nûzhet Ergun'un *Türk Şairleri* adlı eserinde şiirlerine örnek olarak iki kısa murabbana yer verilmiştir (III, 1299).

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 479-480; Sadettin Nûzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 50-51, 88, 273; a.m.f., *Türk Şairleri*, İstanbul 1945, III, 1299-1300; Şerafettin Ural, *XIX. Yüzyıla Ait Bir Yazmada Dinî Mûsikî Güfteleri* (yüksek lisans tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 18, 24, 92; Avni Erdemir, *Anadolu Sahası Musikîşinas Divan Şairleri*, Ankara 1999, s. 138-139; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İstanbul 2001, s. 389, 466, 530; Şengül Sağman, *Müstakimzâde'nin "Mecmûa-i İlâhiyyât" Adlı Güfte Mecmuası* (yüksek lisans tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 37, 313, 659; M. Emin Soydaş, *XVIII. Yüzyıla Ait Bir Elyazması Mecmuada Dinî Mûsikî Güfteleri* (yüksek lisans tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 41, 64, 94, 122; "Enverî Mehmed (Karakız)", *TDEA*, III, 53; Öztuna, *BTMA*, I, 259.

HASAN AKSOY

MEHMED ESAD DEDE

(1843-1911)

Mevlevî şeyhi, mesnevîhan.

Selânik'te Kadî Abdullah Efendi mahallesinde doğdu. Hayatı hakkındaki bilgiler geniş ölçüde Hüseyin Vassâf'ın *Es'adnâme* adlı eserine dayanmaktadır. Selânik eşrafından Receb Efendi ile Hânûş Hanım'ın oğlu olan Esad Dede'nin biri kendinden küçük üç kardeşi manifatura ticaretiyle meşguldü. Kurdukları şirket Selânik, Manchester ve İstanbul'da büyük itibar kazanmıştı. Kardeşlerinin teşvik ve desteğini gören Esad Dede ilk öğrenimini Selânik'te bir hocanın yanında yaptı. On altı yaşında iken Selânik Maliye Kalemî'nde stajyer memur olarak çalışmaya başladı. Bu sırada tasavvufa yönelerek Bedevî şeyhi Osman Efendi'ye intisap etti. 1863'te İstanbul'a gidip Fatih'te uzun yıllar ikamet edeceği Çayırılı Medresesi'ne yerleşti. Hoca Şevket Efendi ve müderris Gelibolulu Âdil Efendi'den dinî ilimleri tahsil ederek icâzetnâme aldı. Şeyh Temîmî ve Hoca Abdülkerim Efendi gibi simalardan da istifade etti. Bu yıllarda Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Selâhaddin Dede'ye intisap etti, ondan *Meşnevî* ve *Fuşûşü'l-İhikem* okudu. Tunuslu Mustafa Efendi'nin *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* derslerine devam etti.

Eskişehir Mevlevîhânesi şeyhi Hasan Hüsnü Dede'den hilâfet ve mesnevîhanlık icâzeti alan Esad Dede, Dâvut Paşa ve Aksaray'da Mahmûdiyye rüşdiyelerinde ve Numûne-i Terakkî Mektebi'nde Farsça hocalığı yapmaya başladı. 1893'te hacca gitti. Hacdan sonra bir süre Harem-i şerifte ders okutup Temmuz 1894'te İstanbul'a döndü. Aynı yıl müridi Tâhirülmevlevî'nin (Tahir Olgun) talebi üzerine onunla birlikte tekrar hacca gitti. Bu sırada *Meşnevî* şârihi İmâdullah Tehânevî'den Çiştîyye, Mekke'de Süleymaniyye Medresesi müderrisi İsmâil Nevvâb-ı Hindî'den İdrîsiyye, Tunuslu Mustafa Efendi'den Şâzeliyye tarikatı icâzetleri aldı. 2 Ramazan 1317 (4 Ocak 1900) tarihli gazetelerde Hicaz'da vefat ettiği dair haberler çıkması üzerine *Tercümân-ı Hakikat*'e bir mektup göndererek bu haberleri yanlışlamasından onun İstanbul'a bu tarihten sonra döndüğü anlaşılmaktadır.

Hastalığı sebebiyle mektep hocalığından emekliye ayrılması üzerine bazı mes-cidlerde *Meşnevî*, *Fuşûşü'l-İhikem* ve *Gülşen-i Râz* gibi klasik tasavvuf eserlerini okutan Esad Dede, hasta olmasına rağmen son zamanlarına kadar ramazan aylarında ve cuma günleri Fâtih Camii'nde *Meşnevî* okutmaya, Çayırılı Medresesi'nde ders vermesi üzerine bazı öğrencilerine özel ders vermeye devam etti. Vefatından iki yıl önce Kasımpaşa Mevlevîhânesi mesnevîhanlığına tayin edilince gençliğinden beri ikamet ettiği Çayırılı Medresesi'nden ayrılıp mevlevîhâneye yerleşti. Selânik'te bulunduğu sırada evlenip kısa bir süre sonra boşanan ve bir daha evlenmeyen Esad Dede 13 Şâban 1329 (9 Ağustos 1911) tarihinde vefat etti ve mevlevîhâneye defnedildi. Mevlevîhânenin yıkılarak mektep yapılması üzerine kabri Fatih'teki Tâhir Ağa Tekkesi'ne nakledildi.

Devrin birçok tanınmış simasına hocalık yapan Esad Dede mesnevî şârihleri Ahmed Avni Konuk ve Tâhirülmevlevî'nin mürişididir. Tâhirülmevlevî onun öğrencilerine bildiklerini esirgemedene öğretmelerini vasiyet ettiği için, sokakta ayak üzeri sorulan bir soruya bile uzun uzun cevap verdiğini söyler. Bazı Mevlevîler'in Esad Dede'yi kutub olarak tanıdıkları kaydedilmektedir (Gölpınarlı, s. 36). Esad Dede 1000 kadar kitabını Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne bağışlamış, diğer kitapları Yenikapı Mevlevîhânesi'ndeki yangında yok olmuş, artakalanları da vefatından sonra Sahaflar Çarşısı'nda satılmıştır.

Hüseyin Vassaf, *Es'adnâme* adlı eserinde Mehmed Esad Dede'yle ilgili bilgi-